

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/86525>

Please be advised that this information was generated on 2019-06-25 and may be subject to change.

Rauwheid en formalisme

Het spoeddebat over de ‘politieke situatie rondom de besluitvorming Uruzgan’ (18 februari 2010)

Marij Leenders

Het vierde kabinet-Balkenende, waarvan naast het CDA ook de PVDa en de ChristenUnie deel uitmaakten, struikelde in de nacht van 19 op 20 februari 2010 over de vraag of de Nederlandse missie in Uruzgan zou worden verlengd. De kabinetscrisis kwam niet echt als een verrassing. De verslechterde verhoudingen waren al duidelijk zichtbaar bij de presentatie van het rapport van de commissie-Davids inzake de besluitvorming van de Nederlandse regering over de betrokkenheid bij de oorlog in Irak. De minister-president erkende pas onder zware druk van met name de PVDa dat de conclusies van het rapport leidend zouden zijn bij een ‘kritische terugblik op het verleden en het trekken van lessen voor de toekomst’.¹ Ternauwernood werd een kabinetscrisis voorkomen.

Bij het spoeddebat op 18 februari 2010 over Uruzgan, aangevraagd door SP, D66 en GroenLinks, vond het kabinet dan toch zijn Waterloo. In het debat ging het niet over de vraag wat het verblijf van de militairen in Uruzgan had opgeleverd, maar lag het accent op de gemaakte afspraken en de gevolgde procedures. Het kabinet had met instemming van de Kamer op 2 februari 2006 besloten dat Nederland als leidende natie zou deelnemen aan de International Security Assistance Force (ISAF)-missie in Uruzgan in Zuid-Afghanistan. Dit gebeurde op verzoek van de regering van Afghanistan. De missie had als doel stabiliteit en democratie te brengen, en was gemandateerd door de Verenigde Naties. Zij werd uitgevoerd door de NAVO-landen. Cruciaal in het debat was het besluit van het kabinet-Balkenende IV in december 2007 dat de bijdrage van Nederland als leidende natie hoe dan ook op 1 augustus 2010 zou eindigen. De VS en de NAVO probeerden de Nederlandse regering echter in 2009 over te halen om de missie in afgeslankte vorm voort te zetten.

Vervolgens vond er een aantal politieke incidenten plaats die de kwestie steeds meer op scherp zetten. Op 24 september 2009 verklaarde de minister van Buitenlandse Zaken, Verhagen, via de zender BNR Nieuwsradio dat een verlenging van de missie in Uruzgan niet moest worden uitgesloten: ‘De vraag is of wij alles op anderen kunnen afschuiven.’² PVDa-partijleider, vicepremier en minister van Financiën Bos liet daarop gepikeerd weten dat een verlenging van de missie niet aan de orde was. De minister-president, CDA-leider Balkenende, riep de ministers op niet via de media te discussiëren. Op 30 september volgde een Kamerdebat waarbij het besluit van 2007 via een motie van de ChristenUnie opnieuw werd bevestigd. De rust leek weer hersteld, maar toen kwam het formele verzoek van NAVO-secretaris-generaal Rasmussen om met een kleinere missie nog een jaar langer (dus tot augustus 2011) in Uruzgan te blijven.³ Op 9 februari 2010 werd de Kamer hiervan via een brief op de hoogte gesteld.⁴ Dit verzoek was gedaan nadat minister Verhagen te kennen had gegeven (in de zogenaamde ‘notificatie-brief’) dat Nederland daartoe eventueel bereid was. Op 11 februari deed Bos in het televisie-

*De ministers Wouter Bos, Jan Peter Balkenende en André Rouvoet tijdens het spoeddebat over Uruzgan, 18 februari 2010, daags voor de val van het vierde kabinet Balkenende
[Foto: Hollandse Hoogte – Martijn Beekman]*

programma *Pauw & Witteman* de uitspraak dat hij niet betrokken was geweest bij het afgeven van dit positieve signaal aan de NAVO.

De directe aanleiding voor het spoeddebat op 18 februari was dat Bos publiekelijk en voordat hierover in de ministerraad een besluit was genomen, bij het kabinet had aangedrongen op het afwijzen van dit NAVO-verzoek. Het verzoek was volgens Bos in strijd met de in 2007 gemaakte afspraken. Naast de inhoudelijke afweging over de Afghanistankwestie stond hierbij vooral het prestige van CDA en PVDa op het spel. Geen van de partijen wilde kort voor de gemeenteraadsverkiezingen op 3 maart beticht worden van draaien, en de schuld krijgen van een eventuele val van het kabinet. In het debat spraken Balkenende en Bos elkaar openlijk tegen over de interpretaties van de uitspraken over het al dan niet verlengen van de missie. Het CDA wilde in ieder geval het VN-verzoek bestuderen voordat er een beslissing zou worden genomen en hield alle mogelijkheden nog open. In het debat, dat zich concentreerde op het NAVO-verzoek, werd de motie-Kant (SP) ingediend die vroeg om afwijzing van het NAVO-verzoek. De emoties liepen tijdens het debat hoog op: de oppositiepartijen waren zeer vasthoudend en fel, en de wrevel tussen de ministers Bos en Verhagen was zichtbaar. Het was duidelijk dat het vertrouwen tussen de ministers zoek was. In de ministerraadsvergadering die op het Kamerdebat volgde, bleken de inzichten over de verlenging van de missie te ver uit elkaar te liggen. De breuk tussen de coalitiepartijen bleek onherstelbaar.

De voor dit debat kenmerkende rauwheid van toon ('u zit hier te liegen!') en het formalisme ('afpraak is afspraak') hebben gediend als leidraad bij de selectie van de fragmenten uit het debat.⁵

'Aan de orde is het spoeddebat over de politieke situatie rondom de besluitvorming Uruzgan.'⁶

Mevrouw **Kant** (SP):

[...] De SP was tegen de oorlog in Afghanistan. Deze uitzichtloze oorlog moet stoppen. Meer militairen betekent meer geweld en meer slachtoffers. De Tweede Kamer heeft het kabinet al eerder nadrukkelijk verzocht zich te houden aan het eerdere besluit, namelijk: alle militairen eind dit jaar weg en geen nieuwe militaire missie in Uruzgan. Het verzoek van de NAVO dat er nu ligt staat hier haaks op. Hoe kan dit? Hoe kunnen contacten van de minister van Buitenlandse Zaken met de NAVO leiden tot het verzoek om wel een nieuwe missie in Uruzgan te starten, terwijl duidelijk is dat een Kamermeerderheid daar niets voor voelt? Hoe kan er een verzoek uit rollen waarvan een coalitiepartij en een vicepremier stellen dat het onbespreekbaar is, terwijl er in het kabinet zestien keer over gesproken is?

In de publieke ruzie vorige week stelde minister Verhagen dat vicepremier Bos volledig op de hoogte was van zijn contacten met de NAVO. Minister Bos stelde echter dat het verzoek niet namens hem was. In het vragenuur afgelopen dinsdag zei minister Verhagen weer dat alle contacten in goed overleg met de betrokken bewindspersonen hebben plaatsgevonden en dat die optie dus wel bespreekbaar was. Het kan niet allebei waar zijn. Daarom wil ik nu graag duidelijkheid van beide heren. Wist vicepremier Bos nu wel of niet dat deze optie met de NAVO besproken zou worden? Ja of nee? Het gaat over zo'n zwaarwegende kwestie: vertrekken onze militairen al dan niet uit Uruzgan? Dat het kabinet over zo'n zwaarwegende kwestie rollebolend over straat gaat, is beschamend. Laten wij vandaag duidelijk stellen dat de optie van een nieuwe militaire missie in Uruzgan uitgesloten is.

De heer **Pechtold** (D66):

Mijn vraag aan de minister-president is: wat was zijn rol en hoe vaak gaan we het nog meemaken dat door gebrekkig leiderschap zijn ministers onderling en openlijk verdeeld zijn? Hoe vaak staat hij nog toe dat een verantwoorde internationale politiek ondermijnd wordt door platte partijpolitiek en Nederland de status van *failed state* nastreeft? Tot slot mijn vraag aan alle drie. Is een missie in Afghanistan van welke aard dan ook überhaupt nog aan de orde? Voorzitter. Dit is een wanstaltige vertoning, slecht voor degenen die zich namens ons inzetten in Uruzgan, slecht voor onze internationale positie en ons aanzien, slecht voor onze grondwettelijke procedures. Dit kabinet heeft slechts twee opties: opstappen of stoppen met deze pijnlijke vertoning van onvermogen. Meer smaken zijn er niet.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks):

Wij hebben tegen het verlengingsbesluit gestemd en voor ons geldt dan ook dat de troepen zo snel mogelijk terug moeten komen, waarbij de verwijten van 'leugens' nog nauwelijks bedekt blijven. Sinds gisteren kennen we geen eenheid van kabinetsbeleid meer. Terwijl de premier namelijk zegt dat alle opties serieus op tafel liggen, zeggen de PVDA-ministers dat de NAVO-optie niet meer op tafel ligt. Daarom vraag ik de premier namens wie hij eigenlijk spreekt:

namens het kabinet of enkel namens het CDA en de ChristenUnie? Bedoelt de premier dit met regie? Kan hij omschrijven hoe hij daar de afgelopen twee weken invulling aan heeft gegeven, inclusief het moment dat de ministers Verhagen en Bos openlijk ruzie hadden en hij door Vancouver fietste?

De heer Rutte (VVD):

Voorzitter. Een halfjaar geleden heeft de VVD-fractie een motie van wantrouwen ingediend tegen het gehele kabinet. Het kabinet bewijst iedere dag dat die motie van wantrouwen meer dan terecht was. Vandaag zien wij een nieuw dieptepunt. Terwijl onze militairen onder zeer moeilijke omstandigheden hun werk doen in Afghanistan, vliegen hun politieke bazen elkaar in de haren. Ik verlang van het kabinet dat het een einde maakt aan deze beschamende vertoning. Ik wil een kabinet dat gaat reageren. Ik wil niet dat Uruzgan misbruikt wordt voor campagnedoelinden. Uruzgan verdient zorgvuldige besluitvorming. Onze militairen wagen daar namelijk dagelijks hun leven. Zorgvuldigheid zijn wij aan hen verplicht.

Is er nog een ander besluit mogelijk dan dat de laatste militair eind dit jaar weg is uit Uruzgan? Mijnheer de minister-president, u bent de zelfbenoemde premier van normen en waarden. Het is toch meer dan onfatsoenlijk hoe bewindspersonen in uw kabinet elkaar schofferen en elkaar van leugens betichten? Minister-president, grijp in en ga regeren!

De heer Van Geel (CDA):

Voorzitter. Een besluit om militairen uit te zenden is een besluit dat de Kamer niet lichtvaardig neemt en dat een zorgvuldige afweging vereist. Niet voor niets hebben wij daarom een zorgvuldige procedure afgesproken over de besluitvormingsprocessen inzake missies, waarbij vooropstaat dat de regering regeert en de Kamer controleert. Dat is voor veel partijen in dit parlement deze week weer herbevestigd in het debat over het rapport van de commissie-Davids. Het eindoordeel moet gevormd worden op basis van de inhoud. Ik noem daarbij het nut, de veiligheid van onze militairen, de zorgvuldige overdracht, het feit dat de Afghanen op eigen benen moeten staan, onze opgebouwde resultaten. Uiteindelijk gaat het om de zorgvuldigheid en terughoudendheid die de Kamer dient te betrachten bij de discussies over mogelijke missies.

De heer Wilders (PVV):

Voorzitter. Laten wij ermee ophouden. Wat doen wij hier nog? Al weer moet de hele Kamer zich hiernaartoe slepen om weer een pijnlijk stukje toneel bij te wonen. Het is iedere keer opnieuw hetzelfde. De Partij van de Arbeid noemt zich de Partij van de Aanpak, maar het enige wat zij hard aanpakt is hun eigen kabinet. Kan die schertsvertoning nu eindelijk een keer ophouden? Nederland heeft zelden zo'n zoitje ongeregeld bij elkaar gezien. Het CDA en de Partij van de Arbeid vechten elkaar publiekelijk de tent uit en wantrouwen elkaar tot op het bot. De gezichten van minister Bos en minister Verhagen op televisie spreken boekdelen. Ze kunnen elkaars bloed wel drinken. Hun gezichten tonen afschuw en achterdocht. Heel Nederland ziet het. Heel Nederland ruikt het. En weer heeft de premier geen enkele regie. Hij ziet nu ook al zijn vierde kabinet uit elkaar spatten. Hij is totaal machteloos: Balkenende staat erbij en kijkt ernaar. Voor de PVV is het helder: weg uit Uruzgan, weg uit Afghanistan. Natuurlijk moeten de Taliban worden bestreden, maar niet meer – voor zover dat al gebeurde –

door Nederland. Ons land heeft meer dan genoeg gedaan. Het is mooi geweest. Want bij al dit politieke gekrakeel zou je bijna vergeten wat de echte problemen van Nederland zijn.

Mevrouw **Thieme** (PVDD):

[...] De missie in Afghanistan is ten einde en als dat ook het einde van dit kabinet inluit, dan moet dat maar. De politiek vervreemdt de burger nog verder van zich, door zich uit te putten in woordspelletjes. Vraagstukken van oorlog en vrede kunnen niet gedegradeerd worden tot het niveau van Stratego of Lingo.

Mevrouw **Hamer** (PVDA):

Sinds september is het kabinet in gesprek over de toekomst van de Nederlandse bijdrage in Afghanistan. Het standpunt van de PVDA is daarbij altijd helder geweest. Wij gaan ervan uit dat het kabinet zal vasthouden aan het besluit dat twee jaar geleden is genomen, om uiterlijk 1 december 2010 alle Nederlandse militairen terug te trekken uit Uruzgan. [...] Dat weet het kabinet ook. Het kabinet zal nu zo snel mogelijk een besluit moeten nemen.

De heer **Van der Vlies** (SGP):

[...] In de politiek zijn de meningen al geruime tijd zeer verdeeld. Het is campagnetijd, met alle emoties van dien. Internationaal neemt de druk op ons land toe om te blijven omdat juist nu onze missie in gezag en aan effect toeneemt. Mijn fractie begrijpt de moeilijkheidsgraad best. Zij begrijpt dat alle opties zorgvuldig moeten worden gewogen, maar zij begrijpt en accepteert niet dat enkelen van de meest betrokken bewindslieden elkaar in de media opnieuw bruuskeren in plaats van dat zij intern rustig tot afgewogen besluitvorming komen. De uitspraken die over en weer zijn gedaan en de onderlinge kritiek zijn genoegzaam bekend. Zo kan het niet en het kan zo dus ook niet langer. Ik wil alleen dat de minister-president en de beide vicepremiers nauwgezet verantwoording afleggen over de gebeurtenissen in de afgelopen dagen.

De heer **Slob** (ChristenUnie):

[...] Doordat bewindspersonen de afgelopen dagen in de media uitspraken hebben gedaan over het recente NAVO-verzoek, is er inbreuk gemaakt op de zojuist door mij genoemde afspraken tussen de Kamer en de regering. Mijn fractie betreurt dat zeer. Zij ontzegt geen enkele minister het recht op een mening, maar het kabinet behoort met één mond te spreken.

Minister **Balkenende**:

Voorzitter. Er zijn vragen gesteld door mevrouw Kant, bijvoorbeeld over mijn opvattingen over de uitspraak van de heer Bos over de missie. Er zijn opmerkingen gemaakt door mevrouw Halsema over de besluitvorming van morgen. Al deze vragen hebben te maken met besluitvormingen die in het kabinet zelf aan de orde zijn. Daar kan ik niet op vooruitlopen en dat wil ik ook niet doen.

Mevrouw **Kant** (SP):

Wat een openingszin! Ongelooflijk, minister-president. Er worden uitingen gedaan door vicepremiers van uw kabinet in de media. Wij roepen u naar de Kamer en vragen daar opheldering over. Dan zegt u hier: dat is een kwestie van het kabinet en daar ga ik hier niets over zeggen, want dat gaat over de inhoud. Dit is onbestaanbaar!

De heer Rutte (vvd):

Het minste wat u [premier Balkenende, ML] hier nu kunt doen, is zeggen dat het u spijt dat uw kabinet tot nu toe zo'n rommel heeft gemaakt van de besluitvorming. Dat is het minste wat u zou kunnen doen in dit Kamerdebat. [...] De minister-president tamboereert op normen en waarden, en terecht. Hoe kan hij het voor zichzelf verantwoorden dat dit zich zo uitspeelt in de media en dat hij hier vandaag niets daarover wil zeggen, en dat hij zelfs niet wil zeggen dat de viceminister-president voor zijn beurt heeft gesproken?

Mevrouw Halsema (GroenLinks):

Als een crisis ernstiger wordt, wordt de bereidheid van een kabinet om nog iets met de Kamer te delen, kleiner. Ik geloof dat je daar wel een soort parlementaire wet van zou kunnen maken. Als je afgaat op de gebrekkige bereidheid van de minister-president om nu nog iets te zeggen, is de crisis heel ernstig. Is het NAVO-verzoek besproken in het kabinetsberaad van 5 februari? Nadien hebt u namelijk wel tegen de pers gezegd dat Afghanistan op de agenda stond in procedurele zin.

Minister Balkenende:

De brief is ontvangen op 4 februari, die is aan de orde geweest in de ministerraad op 5 februari en de kennisgevingsbrief is vastgesteld op 9 februari. Vervolgens is door de ministers van Defensie en Buitenlandse Zaken aanvullende informatie verstrekt aan de Kamer.

Mevrouw Halsema (GroenLinks):

Op 5 februari is er een ministerraad geweest waarin de NAVO-brief is besproken. Was de NAVO-brief daar ook aanwezig?

Minister Balkenende:

De brief was aanwezig bij de minister van Buitenlandse Zaken. Hij heeft er op enig moment ook voor gezorgd dat anderen deze brief kregen. Hij heeft tijdens deze vergadering uiteraard de hoofdzaken van de brief belicht.

Mevrouw Halsema (GroenLinks):

In de kennisgevingsbrief is opgenomen dat het NAVO-verzoek serieus moet worden beoordeeld. Minister Bos had daar dus weet van en hij heeft daarmee ingestemd. Hoe kan het dan dat minister Bos op 11 februari bij *Pauw & Witteman* zegt dat hij geen weet heeft van een NAVO-verzoek?

De heer Pechtold (D66):

Ik zat bij *Pauw & Witteman* die avond, op de 11de. Ik vroeg toen aan de heer Bos: maar u wist dat er een brief kwam? Bos zei: nee, het spijt me; excuus. Ik vervolgde: helemaal niet dat er een brief kwam; überhaupt niet dat er een brief kwam? Bos zei: nee. Minister-president, kunt u dit voor mij verklaren? Als u niet op het gedrag van de heer Bos kunt ingaan, waarom hebt u dan zelf niets laten horen sinds 11 februari, toen een van uw ministers overduidelijk een loopje met de waarheid nam?

Minister Balkenende:

Maar op 5 februari is kennisgegeven van de brief van de secretaris-generaal van de NAVO. Dat heeft geleid tot het mandaat; dat heb ik aangegeven. Op 9 februari is dat uitgemond in de kennisgevingsbrief. Zo liggen de feiten. Alles wat daarna is gebeurd, raakt ook de verdere voorbereiding van de besluitvorming. [...]

De heer Pechtold (D66):

U kunt het niet maken om te zeggen: daar ga ik niet op in. Het is niet alleen de geloofwaardigheid van uw kabinet die hier voor de zoveelste keer, ik zou bijna zeggen, zelfs deze week, ter sprake is. De internationale gemeenschap zit daar op de tribune; daar zitten ambassadeurs van diverse landen. Een van uw ministers vertelt nu gewoon op tv dat de brief zo snel mogelijk van tafel moet, terwijl u zegt dat hij er nauw bij betrokken was, vele malen, en dat hij twee keer de kans heeft gehad om in het kabinet bezwaar te maken.

Minister Balkenende:

In de verklaring van 12 februari wordt gezegd, ik citeer: op basis van deze besprekingen is contact onderhouden met de NAVO teneinde een beeld te krijgen van de prioriteiten en posterieuriteiten van USAF en van de mate waarin eventueel door Nederland te stellen randvoorwaarden voor bepaalde opties zouden kunnen worden vervuld.

De heer Pechtold (D66):

Hoe kan de vicepremier dan op 11 februari zeggen dat hij van niets wist? Op mijn vraag bij *Pauw & Witteman* of hij wist dat er een brief kwam, zei hij neen. Op mijn vraag of hij helemaal niet wist dat er een brief kwam, of hij überhaupt wist dat er een brief kwam, zei hij neen.

Minister Balkenende:

Er is lange tijd gesproken over de mogelijkheden ten aanzien van een trainingsmissie in Uruzgan. Dat is aan de orde geweest. Daar is verschillende keren over gesproken. Op basis van die contacten is contact gelegd met de secretaris-generaal van de NAVO door de minister van Buitenlandse Zaken.

Mevrouw Verdonk (Verdonk):

Daar wordt de boodschap geformuleerd waarmee de ministers Verhagen en Koenders met Rasmussen moesten gaan praten. Er is dus gewoon gesproken over de trainingsmissie in Uruzgan. Was minister Bos op de hoogte van het feit dat er gesproken zou worden met Rasmussen over een trainingsmissie in Uruzgan?

Minister Balkenende:

Ja. Dat is de formulering zoals die hier staat. Dat betekent dat de heer Verhagen na het overleg contact heeft opgenomen met de heer Rasmussen. Ik heb aangegeven dat de laatste bijeenkomst op 2 februari was. Daar was de heer Bos zelf niet bij aanwezig. Ik zeg dat er gelijk bij, maar dat doet niet ter zake want wij hebben het gehad over het algemene kader.

Mevrouw **Hamer** (PVDa):

Ik heb een vraag over de verklaring waaruit de minister-president citeert. In die verklaring staat toch zeker heel nadrukkelijk dat de ministers Koenders en Bos geen commitment hadden gegeven aan de optie waarover de minister-president steeds spreekt.

Minister **Balkenende**:

Mevrouw Hamer heeft gelijk: er zit een balans tussen het hebben van contacten met de secretaris-generaal van de NAVO en het feit dat er niet op voorhand een commitment is gegeven.

De heer **Wilders** (PVV):

De minister-president maakt op mij een heel aangeslagen indruk. Hij probeert zich onder de vragen van al mijn collega's uit te wurmen en dat lukt hem niet. Hij wil niet over de inhoud praten, maar ik wil hem toch vragen: heeft hij er ondertussen niet gewoon schoon genoeg van?

Minister **Balkenende**:

Het antwoord is: nee, want anders had ik hier niet gestaan.

De heer **Wilders** (PVV):

Heeft hij zich er al van verwittigd of morgenmiddag de Majesteit op het paleis aanwezig is?

Minister **Balkenende**:

Voorzitter. Het is niet gebruikelijk om te spreken over de contacten tussen de Koningin en de minister-president!

(gelach)

Minister **Bos**:

In de eerste plaats zal ik ingaan op de vraag wat afstemming van contacten precies heeft ingehouden. In die verklaring wordt duidelijk gemaakt dat bij de vele gesprekken die in het kabinet zijn gevoerd over de vraag hoe Nederland militair of anderszins betrokken wil blijven bij de toekomst van Afghanistan en de Afghanen, er allerlei opties zijn langsgekomen. Al die gesprekken hadden echter een inventariserend en onderzoekend karakter. In geen van deze gesprekken is enigerlei comittering aangegaan. Op geen enkele wijze is vooruitgelopen op het Nederlandse kabinetsbesluit.

Verder staat in de verklaring van afgelopen vrijdag: 'De minister van Buitenlandse Zaken heeft in goed overleg met de betrokken bewindslieden contact onderhouden met de secretaris-generaal van de NAVO.' Bij die betrokken bewindslieden behoor ik zelf ook. In dezelfde verklaring staat wat die contacten waren. Wat wil en verwacht de internationale troepenmacht in Afghanistan van Nederland? Over die contacten is afstemming geweest met de secretaris-generaal van de NAVO. De secretaris-generaal van de NAVO heeft in het licht van die contacten het inmiddels bekendgemaakte verzoek aan Nederland gericht.

Het tweede waarover ik iets wil zeggen, is de vraag van mevrouw Halsema of ik aanwezig was bij het kabinetsberaad van 5 februari, toen in procedurele zin over Afghanistan is gesproken. Ja, daar ben ik bij aanwezig geweest. Daar heb ik ook voor het eerst de brief van de heer Rasmussen gezien.

Zij heeft ook gevraagd of de premier en de vicepremiers van tevoren op de hoogte waren gebracht van de notificatiebrief. Ja, de premier en de vicepremiers hadden de collega's Van Middelkoop, Verhagen en Koenders gemandateerd om deze brief te schrijven. Ten slotte heeft mevrouw Halsema iets gezegd wat ik oprecht niet begrijp, dus dat moet ze voor mij verduidelijken. Zij zei dat zij meent af te leiden uit mijn uitlatingen bij *Pauw & Witteman* dat ik zelfs op 11 februari nog niet wist dat er een brief was. Ik heb nergens in de desbetreffende uitzending ook maar bedoeld te beweren dat ik op dat moment niet zou weten van het bestaan van een brief van de heer Rasmussen.

De heer **Pechtold** (D66):

Op de vraag of u wist dat er een brief kwam, zei u: 'Nee, het spijt me, excuus.' Op de vraag: 'Helemaal niet dat er een brief kwam, überhaupt niet dat er een brief kwam?' antwoordde u 'nee'. Dan reken je er niet meer op dat er daarna nog een brief komt die je vraagt waar je toch nee op gaat antwoorden. Zojuist hebben wij het beeld gekregen, dat wij ook van minister Verhagen hebben gekregen, dat u vijf, zes keer in persoon betrokken bent geweest bij de voorbereiding van het verzoek van de NAVO, dat u op de hoogte was, dat de brief de 4de binnenkwam, dat u op de 5de en de 9de wist wat er ging gebeuren. Of dat is allemaal niet waar, of u kunt niet op de 11de zeggen dat u helemaal niet wist dat er een brief kwam. Even voor de goede orde: de NAVO schrijft niet zo maar uitnodiginkjes als voor een partijtje in de trant van 'Kom je ook? Je wordt thuisgebracht'. Het is een verzoek dat pas komt op het moment dat men weet dat het inhoudelijk wordt overwogen. Daarom is de brief ook altijd voorzien van een duidelijke omschrijving van wat er wordt verwacht.

Minister **Bos**:

Die contacten gingen over posterioriteiten en prioriteiten van ISAF en van de mate waarin eventueel door Nederland te stellen randvoorwaarden voor bepaalde opties zouden kunnen worden vervuld. Vervolgens is de verklaring ook duidelijk dat de secretaris-generaal in het licht van die contacten heeft besloten om een brief te sturen.

De heer **Rutte** (VVD):

Voorzitter. Ik heb eerst een vraag aan u als voorzitter van deze vergadering, mede namens de heer Pechtold en mevrouw Halsema. De heer Bos is er nu in geslaagd om voor de precieze gang van zaken rondom het verzoek van de secretaris-generaal van de NAVO een mistgordijn te creëren, waar mijn fractiegenoot Johan Remkes 'u' tegen zou zeggen. U weet, hij rookt hevig. Derhalve heb ik er behoefte aan, u te vragen om de heren Koenders en Verhagen naar de Kamer te halen. Ik wil hun kunnen vragen of zij het eens zijn met de lezing van de heer Bos.

(geroffel op de bankjes)

De **voorzitter**:

Dan moet ik een ordedebat gaan organiseren. [...] Dan wil ik weten wat de andere fractievoorzitters daarvan vinden. Ik vraag de heer Van Geel, de heer Slob en mevrouw Hamer of zij hun mening willen geven.

De heer **Rutte** (VVD):

Dan is er een meerderheid, voorzitter.

De heer **Rutte** (VVD):

Ik wil nu graag de minister-president vragen om een reactie op het feit dat de heer Bos ook in de Kamer het standpunt van dat deel van zijn kabinet herhaalt en ik vraag hem wat de betekenis daarvan is voor de eenheid van het kabinetsbeleid.

Minister **Balkenende**:

Ik heb uiteraard gisteren kennis genomen van de uitlatingen, net als op dit moment. Ik heb eerder in dit debat gezegd dat ik vind dat het moment om over zaken te spreken in de ministerraad zelf is. Ik neem er kennis van, maar ik ga op geen enkele manier een voorschot nemen op de discussies die spelen. Het verzoek van de secretaris-generaal van de NAVO ligt voor. Dat is wat ik eerder heb gezegd en dat herhaal ik nu.

De heer **Rutte** (VVD):

Wij hebben hier dus met twee kabinetten te maken. De premier leidt een kabinet van ChristenUnie en CDA en de heer Bos leidt het kabinet bestaande uit de PvdA. Ik vraag de minister-president hoe hij duidt dat zijn kabinet hier rollebollend door de Kamer gaat.

Mevrouw **Kant** (SP):

Wil ik de minister-president daar toch nog één vraag over stellen. Nu kunt u wel heel zuur gaan kijken, zo van daar heb ik helemaal geen zin meer in, maar ik heb mij vandaag meerdere keren gestoord aan de vorm van uw beantwoording, nog los van de inhoud, wat sowieso een probleem is. U begint namelijk elke zin met: ik heb daar geen behoefte aan. Minister-president, uw behoeftes bepalen niet wat hier wel of niet gevraagd wordt en welke antwoorden er verwacht worden.

U hoort verantwoording af te leggen aan de Tweede Kamer. Wat dan uw behoefte is, zal mij eerlijk gezegd worst wezen. Ik wil dat u vandaag in de Kamer reageert op de uitlatingen van de vicepremier, die net naast u zijn gedaan. Mijn tweede vraag is de volgende. De Tweede Kamer heeft zich duidelijk geuit: geen nieuwe militaire missie in Afghanistan. Kunt u uitsluiten dat u de Kamerwens negeert?

Minister **Balkenende**:

Ik ben heel duidelijk geweest over wat het verschil is tussen een Kamerdebat in dit stadium en wat de rol is van de ministerraad. De motie die is ingediend door de heer Voordewind, was helder. Daarin wordt gevraagd dat het kabinet bij de eigen beraadslagingen rekening houdt met wat de Kamer heeft gedaan aan uitspraken. Wat hier wordt gezegd over besluitvorming is prematuur.

De heer **Van der Vliet** (SGP):

[Zijn vraag is gericht aan minister Bos en gaat over zijn uitspraak in het televisieprogramma *Pauw & Witteman*, ML]. Maar wat was dan precies de bedoeling ermee?

Minister **Bos**:

Ik heb helderheid geschapen over het standpunt van een aantal bewindslieden.

De heer **Van der Vlies** (SGP):

Maar dat vond de vicepremier kennelijk nodig en nuttig; anders doe je zo iets niet. U zult dit gewogen hebben. Ik ben daar nieuwsgierig naar, niet alleen om oppervlakkige redenen, maar ook om staatsrechtelijke redenen; u begrijpt dan wel waar het over gaat.

Minister **Bos**:

Ik heb gewoon geconstateerd dat het goed was om op dit punt helderheid te verschaffen, gezien het punt dat daar kennelijk veel vragen over leven.

De heer **Van der Vlies** (SGP):

Maar het forum was toch niet de ministerraad? U richtte zich tot de samenleving; zo heb ik u althans begrepen.

Minister **Bos**:

Ik heb mij ook tot collega's gericht. Morgen zullen wij daar gewoon in het kabinet over verder praten.

De heer **Van der Vlies** (SGP):

U gaat een standje tegemoet daar.

(hilariteit en geroffel op bankjes.)

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks):

De premier is grondwettelijk verantwoordelijk voor de eenheid van het beleid. Hoe kan de premier die verantwoordelijkheid op zich nemen, als u tegelijkertijd zegt: 'Ik maak andere afwegingen, ik roep in de media dit en dat, de premier zegt wel dat ik geen premature uitspraken moet doen, maar het ligt er een beetje aan hoe mijn pet staat.' Dan is er geen eenheid van beleid meer en dan kan de premier zijn taak niet uitoefenen. Dan aanvaardt u ook niet dat hij zijn taak uitoefent.

De heer **Rutte** (VVD):

De heer Rouvoet zei gisteren in de media naar aanleiding van eerdere uitspraken met dezelfde strekking als de uitspraken die de heer Bos gisteren heeft gedaan op die partijbijeenkomst, dat hij daar met verbazing kennis van had genomen.

Minister **Rouvoet**:

Ik heb gisteren even lucht gegeven aan een emotie, maar ik heb geen inhoudelijke opmerkingen gemaakt over waarover het kabinet spreekt of wat mijn inbreng is.

Minister **Verhagen**:

Ik betreur het ten eerste dat de besluitvorming over de uitzending van militairen en over

de betrokkenheid van Nederland bij Afghanistan na 2010, die op een zorgvuldige en verantwoorde wijze moet plaatsvinden, heeft geleid tot de commotie waarmee wij nu geconfronteerd worden. Ik vind dat onze militairen, onze ontwikkelingswerkers en onze diplomaten die in Uruzgan actief zijn, recht hebben op een zorgvuldige discussie en besluitvorming. [...] En dat er ten gevolge van die contacten een brief van de secretaris-generaal van de NAVO aan het Nederlandse kabinet is gericht. Ik weet niet naar welk tijdstip de heer Bos verwees, maar hij was ervan op de hoogte dat er ten gevolge van de contacten een brief aan het kabinet is gericht. [...] Afgelopen dinsdag heb ik gezegd dat in de overleggen met de meest betrokken bewindslieden is vastgesteld dat een voorwaarde voor verdere discussie was dat er een expliciet verzoek van de NAVO kwam. Op 3 februari heb ik derhalve de secretaris-generaal van de NAVO laten weten dat het expliciete verzoek nodig was om de discussie te kunnen voortzetten. Ik heb de Kamer afgelopen dinsdag tijdens het vragenuurtje – mevrouw Kant stelde mij toen vragen – gezegd dat wij op 5, 19, 25 en 29 januari met elkaar hebben overlegd. Ik heb verder gezegd dat wij op 2 februari een overleg hebben gehad, waarbij de heer Bos niet aanwezig was. Dat is wat ik de Kamer heb gemeld. Datgene wat ik namens het Nederlandse kabinet aan de NAVO heb gemeld, was een gevolg van de gesprekken die plaats hebben gevonden in die reeks van bijeenkomsten. Tegelijkertijd heb ik de secretaris-generaal van de NAVO laten weten dat op geen enkele wijze werd vooruitgelopen op het Nederlandse kabinetsbesluit en dat ik ook geen garanties kon geven over committering ten aanzien van het eindbesluit. Ik ben een minister van de Kroon. Ik ben niet minister van het CDA. [...] Ik heb geschetst dat een van de opties die besproken werd, een optie was die meer in lijn lag met hetgeen op de conferentie in Londen besproken werd, namelijk overdracht van verantwoordelijkheden aan de Afghaanse autoriteiten, en dat een van de elementen was dat er een expliciet verzoek nodig was om de discussie te kunnen voortzetten. [...] Met andere woorden: de secretaris-generaal van de NAVO kon er niet van uitgaan dat hetgeen hij vroeg, q.q. zou worden gehonoreerd. Het was namelijk duidelijk dat er geen committering was. Tegelijkertijd was het wel bespreekbaar. Met alle respect, maar ik ben niet zo naïef dat ik met de secretaris-generaal van de NAVO ga spreken over opties waar een veto op ligt. Ik kan mijn tijd wel beter besteden.

De heer Wilders (PVV):

Heeft de heer Bos, als vicepremier en als leider van de Partij van de Arbeid, maar in uw woorden: als vicepremier, eerlijk gehandeld of heeft hij een politiek spelletje gespeeld? [...] Sprak vicepremier Bos de waarheid toen hij donderdagavond de 11de op televisie zei: dat kan niet, ik wist niet dat er een brief kwam. Wat vindt u daarvan? Speelde de vicepremier een spelletje, sprak hij de waarheid, wat was er aan de hand en wat is uw oordeel daarover? [...] De conclusie kan geen andere zijn dat u de vicepremier gewoon tot op het bot wantrouwt en dat u ontevreden bent over wat hij heeft gezegd op 11 februari. U hebt dat 11 februari 's avonds misschien bij NOVA gezegd.

Minister Verhagen:

Wat ik ervan vond, heb ik gezegd op 11 februari: alle contacten waren van tevoren goed afgestemd, ook met de heer Bos. Dat heeft derhalve op 12 februari geleid tot de ruitelijke erkenning in de verklaring na afloop van de ministerraad en de streep daaronder.

De heer **Wilders** (PVV):

Wat u eigenlijk zegt, is dat vicepremier Bos op donderdagavond niet de waarheid sprak.

De heer **Rutte** (VVD):

Mijnheer Koenders, wat zegt u tegen mensen die u verwijten, die mensen zijn er, dat de Partij van de Arbeid die stellige positie deze week heeft gekozen vanwege het feit dat over twee weken de gemeenteraadsverkiezingen plaatsvinden?

Minister **Koenders**:

Dit heeft niks met verkiezingen te maken. Dit heeft te maken met besluitvorming. Deze Kamer heeft gevraagd om haast te maken met besluitvorming. Er ligt zelfs een motie voor. Is het dan zo vreemd dat de Partij van de Arbeid na die vijftien of zestien keer een bepaalde positie inneemt? [...] Dat kabinetsbesluit is overduidelijk. Daarin wordt gezegd: wij houden op met de leidende verantwoordelijkheid in augustus en de laatste militair van de Task Force Uruzgan is in december vertrokken. Ik heb inderdaad steeds gezegd dat ik het van belang vind, om de Afghanen niet in de steek te laten, dat we met ontwikkelings samenwerking doorgaan.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks):

Ik moet dus vaststellen dat iedereen, inclusief minister Bos, wist dat die brief eraan kwam en wat de aard en de inhoud van die brief zouden zijn, maar dat minister Bos, geschrokken van de maatschappelijke consternatie die ontstond toen de brief verscheen, daar heel hard van is weggedraaid.

Minister **Koenders**:

Wat u nu verkondigt, is echt de grootst mogelijke onzin. U wilt niet luisteren naar wat ik keurig zeg over de procedure. U probeert nu op de een of andere manier onzekerheden aan de orde te stellen die er niet zijn. In de documenten staat heel duidelijk dat wij in alle gesprekken die wij hebben gehad naar verschillende opties keken en dat wij het nodig vonden om daar constant bij te zeggen dat er geen enkel commitment wordt aangegaan en dat niet wordt voortgelopen op een Nederlands kabinetsbesluit. Punt twee is dat het volstrekt logisch is dat je na het ontwikkelen van opties naar de NAVO gaat om daarnaar te laten kijken. Dat is nog heel iets anders dan dat je vervolgens weet: er komt een brief met dit en dat erin, waar je alleen maar 'ja' en 'amen' op kunt zeggen.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk):

Nou, kijkt u dan ook naar mij en geeft u mij gewoon antwoord op mijn vraag! U staat hier net zo te draaien als uw grote PVDA-voorman. U wist heel goed wat er in die brief zou komen te staan. [...] U bent van tevoren op de hoogte gesteld en u bent ook een van degenen die de brief van 9 februari heeft getekend. De minister van Buitenlandse Zaken heeft een mandaat gekregen van de belangrijkste bewindspersonen en dat was ook van u. U wist precies waarover hij ging praten. Waar of niet?

Minister **Koenders**:

De secretaris-generaal van de NAVO heeft vervolgens een brief naar Nederland geschreven. Dat

is uit hoofde van zijn verantwoordelijkheid en dat doet hij op basis van contacten hier. [...] Die brief is een notificatie van het NAVO-verzoek en andere opties.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk):

Voorzitter. Wat een beschamende vertoning van dit rariteitenkabinet! Dit debat zal niet leiden tot meer mensen die gaan stemmen op 3 april. Sorry, ik bedoel natuurlijk 3 maart. Ik zie mijnheer Bos weer lachen. Ik ga daar maar direct op in. U grijpt iedere gelegenheid hier aan om te lachen. Ik zou me schamen als ik u was! Schamen; dat is het enige dat u betaamt, want u zit hier te liegen! U bent een grote draaikont. Ik zie dat u naar de voorzitter kijkt. Kijk maar naar haar! Een motie van wantrouwen? Nee, want dan zou heel Nederland een motie van wantrouwen indienen. Want heel Nederland ziet wat er gebeurt. Heel Nederland ziet dat de burgers gewoon voor de gek worden gehouden de hele avond! Blijft u maar lachen, mijnheer Bos. Ik ben het helemaal eens met de heer Wilders. De hele avond zien wij dat rode hoofd, de hele avond dat teken van bovenmatige temperatuur. Dat zie je vooral bij mensen die liegen, bij draaikonten! Het CDA bestond al uit draaikonten. Waarschijnlijk was dat besmettelijk, want nu heeft de PVDA dat overgenomen. Ja, voorzitter, Balkenende IV is een zinkend roeibootje, waarin de passagiers alleen nog maar bezig zijn met hozen. Het reisdoel wordt nooit bereikt. Ons land is stuurloos ten tijde van een crisis. Het kabinet-Balkenende IV is verstrikt in leugens, roddel en achterklap. U moet zich schamen!

Mevrouw **Hamer** (PVDA):

Voorzitter. Ik dacht dat wij in de Kamer regels hadden over de dingen die wij tegen elkaar kunnen zeggen. Volgens mij zijn die regels zojuist in hoge mate overschreden. Ik had eigenlijk verwacht dat u daarvan iets had gezegd.

Mevrouw **Thieme** (PVDD):

Wie zich erover verbaast dat burgers in dit land zich walgend afkeren van dit soort machts-politieke spelletjes, is wereldvreemd. De arrogantie van de macht heeft lak aan de burger. De burger is nu aan zet en wel zo snel als mogelijk. Misschien kan iemand alvast bellen met hotel Post in Arlberg om Hare Majesteit te verwittigen van een spoedig bezoek van een van de tot voor kort machtigste personen op aarde.

De heer **Van der Vlies** (SGP):

De klemmende vraag is [...] of het herstel van het imago en de daadkracht van dit kabinet, dat wij altijd constructief hebben bejegend, en dat wensen wij eigenlijk te blijven doen, kan worden hersteld. In onze beleving is er eigenlijk sprake van een oranje knipperlicht. U doet er maar mee wat u ermee denkt te moeten doen. Wij wensen u morgen kracht en wijsheid toe. Je vraagt je af of het bij dat ene standje kan blijven. Ik heb nog een ander standje.

(gelach)

Nu even ter zake, en sericus, zelfs bloedserieus. Er kwam zo straks een hele rij krenkende superlatieven voorbij. Wij weten allemaal waar het over gaat. Dat is niet nodig om stevige

kritiek te kunnen hebben. Ik vind dat schandelijk voor het aanzien van dit parlement!

(geroffel op de bankjes)

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk):

Er is een oud Nederlands spreekwoord dat zegt: al is de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt hem wel. Succes morgen!

De **voorzitter**:

Ik zit te aarzelen of ik dit wel of niet zal zeggen, maar ik ga het nu toch doen voordat ik de heer Bos het woord geef. We hebben een goede gewoonte hier in dit huis om parlementair taalgebruik te bezigen. We hebben ook de goede gewoonte om via de voorzitter te spreken. Daar wordt voortdurend, soms opzettelijk maar soms omdat het blijkbaar niet anders kan, niet de hand aan gehouden. De heer Van der Vlies maakte terechte opmerkingen over het niveau van het debat. We hebben ook afgesproken dat wij elkaar daarop aanspreken. Dat neemt niet weg dat ik het ook buitengewoon treurig vind dat op deze manier met elkaar van gedachten wordt gewisseld over een onderwerp dat zo van belang is.

Ik geef het woord aan de heer Bos.

Minister **Bos**:

Voorzitter. Ik heb hier niets meer aan toe te voegen.⁷

Noten

- 1 Zie: <<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2010/02/20/kabinets-reactie-rapport-commissie-davids.html>>, geraadpleegd op 31 augustus 2010.
- 2 <<http://www.parlement.com>>, geraadpleegd op 31 augustus 2010.
- 3 *HTK* 2009-2010, Bijl. 27925, nr. 384.
- 4 *Idem*, nr. 383.
- 5 Zie hierover ook H.J.A. Hofland, 'Vechtende boekhouders', *NRC Handelsblad*, 24 februari 2010.
- 6 *HTK* 2009-2010, p. 57-5180 - 57-5212 en p. 57-5212 - 57-5234.